

^a EPISTOLA S. AGOBARDI, ^b BERNARDI, ET ^c EAOF

EPISCOPORUM,

AD EUMDEM IMPERATOREM, DE JUDAICIS SUPERSTITIONIBUS.

I. Christianissimo et gloriosissimo Domino nostro Ludovico imperatori perpetuo Augusto, Agobardus, Bernardus, et Eaor, indigni episcopi, supplices servuli vestri. Sicut in ^a præmissa schedula in brevi significatum est, insolentia et importunitate Judæorum in quorundam simplicium Christianorum pectoribus tranquillitas fidei propulsata compulit nos mansuetissimæ ac prudentissimæ sollicitudini vestræ scribere de cautela Christianorum, qualis esse debeat erga Judaicam perfidiam, et superstitiones, atque

A innumerabiles errores, in quantum ^e extremitas nostra invenire potuit ex usu et institutione priorum Gallicanarum Ecclesiarum rectorum. Et quidem si, sicut nunc multa necessitas poscit, ausi essemus aut valuissimus auribus vestris ingerere damna animarum, quæ per vasa diaboli, mentes videlicet Judæorum, fidelibus inferuntur, adhiberi omnino juberet pietas vestra remedium. Nunc autem (quia periculosissimum nobis est dicere et innotescere, quod sicut tempore passionis suæ Dominus noster Jesus Chri-

BALUZII NOTÆ

^a *Epistola Agob.* Titulus iste sumptus est ex veteri codice; nec aliquid causæ esse potuit quod omitti debuisset in editione Pap. Massoni.

^b *Bernardi Viennensis archiepiscopi*: ad quem exstant Paschalis I et Eugenii II Romanorum pontificum epistolæ, quæ editæ sunt in tomo IX cardinalis Baronii. Anno dein 833 cum Lotharius Augustus rebellaret adversus Ludovicum Pium, plurimosque episcopos in partes suas traxisset, et in his Agobardum, Bernardus quoque Viennensis in partes transgressus est; adeoque prævaluit factio Lotharii, ut Ludovicus imperio dejectus fuerit, et in carcere conclusus. Restituito demum Ludovico, Agobardus et Bernardus sedibus suis pulsi sunt, ob eam perfidiam. Agobardus quidem, quod adesse distulerit in conventu apud Theodonis-villam, cum ter fuisset evocatus. Bernardus vero, quod post exhibitam præsentiam suam in eo conventu, rursus per fugerit in Italiam ad Lotharium. Causa autem illa Agobardi et Bernardi retractata est in conventu Stramiacensi, haud procul Lugduno, anno 836, ut docet auctor Vitæ Ludovici Pii: « In quo causam, inquit, Ecclesiarum Lugdunensis atque Viennensis vacantium ventilari fecit, eo quod episcopi dudum illarum, Agobardus quidem jussus ad rationem non venerit reddendam; Bernardus autem Viennensis affuerit quidem, sed rursus fugam inierit. Sed hæc quidem res imperfecta remansit, propter absentiam, ut prædictum est, episcoporum. » Itaque supersederi placuit iudicio, quod nemo absens et inauditus sit demandus. Interim illi in gratiam redire cum Ludovico, eo nimirum tempore quo Lotharius patri reconciliatus est. Tuncque sedem suam uterque recepit, ut docet Ado Viennensis.

^c *Eaof.* Ita diserte codex manuscriptus, tametsi in codice quoque ms. diserte scriptum sit paulo post *Eaor*. Sed verior haud dubie est prior scriptio. *Eaof* enim illum haud alium esse puto quam eum qui *Faova* nominatur in Chronico Besuensi, episcopusque fuit Cabillonensis anno 830, eodem nimirum tempore quo Lugdunensem Ecclesiam regebat Agobardus, subscripsitque circa annum 834. Privilegio Aldrici archiepiscopi Senonensis pro monasterio sancti Remigii, ubi vocatur *Fova*, tom. II Spicilegii, pag. 584. Et apud Hincmarum in posteriori opere adversus Gothescalum cap. 36 inter episcopos qui Ebbonem damnarunt recensetur *Favo* episcopus, id est, hic

noster Cabillonensis. *Faova* autem, *Fova*, et *Faro* scribi potuit perperam pro *Eaof*, facili amanuensium errore, ut nemo non videt, cum littera E parum differat a littera F. Nam quod *Faova* scriptum est, non *Faof*; istud quemquam remorari non debet. Littera enim F interdum usurpabatur a veteribus librariis loco litteræ V. Sic Fulradus abbas S. Dionysii, summusque capellanus et consiliarius Pippini regis, Vvolradus vocatur in epistola Stephani III papæ ad Pippinum apud Baronium ad annum 756, cum tamen certum sit nomen ipsi fuisse Fulrado, et in editione ejusdem epistolæ quæ exstat in Codice Carolino, tit. 8 diserte scriptum sit, « præcurrente industria Deo amabilis viri Folradi, tui fidelis. » Sic Fulda monasterium sancti Bonifacii, Volda nuncupatur in narratione clericorum Rhe mensium de depositione Ebbonis: « Jussit eum deduci sub custodia ad Voldam monasterium S. Bonifacii. » Et Vulda in synodo Rhemensi adversus Arnulfum cap. 23: « Ebonem quoque Rhemorum archiepiscopum idem molientem, per Rothadam Suessonicum et Erchenradum Parisiorum episcopum in Vuldensi monasterio pro similibus similia sustinuisse. » Sic in Chronico Hildensheimensi ad annum 1093 Vratislaus dux Bohemiæ vocatur Fratislaus. Neque dubito, quin, si quis operam in hoc ponere velit, multo plura exempla sit reperiturus. Porro errat Papirius Massonus, qui in Synopsi operum Agobardi existimat hic pro *Eaor*, legi debere *Ebon*.

^d *Præmissa schedula*, in epistola nimirum Agobardi, quæ missa est cum litteris episcoporum Agobardi, Bernardi, et Eaof.

^e *Extremitas nostra*, id est, vilitas. Extremos hominum se dicunt viri modestissimi; quemadmodum Paulus se vocat omnium peripsema, et minimum apostolorum, existimans se non esse dignum qui vocetur apostolus. Sic Jonas Aurelianensis episcopus in epistola ad Pippinum Aquitanicæ regem: « Meam extremitatem apud serenitatem vestram astu diabolico diffamaverunt. » Idem in epistola ad Matfredum: « Meam extremitatem commonefecisti. » Sic enim legendum, non *extrenuitatem*, ut recte illic monuit V. C. Lucas Dacherius. Sic in privilegio Landerici episcopi Parisiensis pro monasterio sancti Dionysii: « Dominus gloriosissimus Cludovicus Francorum rex, divino irradiatus lumine, religiosa petitione humilitatis nostræ extremitatem poposcit, etc. »

stus pacificaturus omnia per sanguinem crucis suæ, a venditus est a falso discipulo, et a comparatus a veris persecutoribus ad illudendum et crucifigendum, ita nunc comparetur ab impiis Judæis quodam modo ad vituperandum licentius et blasphemandum) scribimus tantum pauca de exemplis et statutis Patrum, ac deinde de Actis apostolicis, sive de Evangelii et Veteris Testamenti Scripturis, ad confirmandam piam gubernationis vigilantiam bonorum pastorum.

II. Beatus confessor Hilarius (de quo sanctus Hieronymus ita loquitur in epistola ad Lætam de instructione dicens: « Cypriani opuscula semper in manu teneat. Athanasii epistolæ et Hilarii libros inoffenso currat pede. Illorum tractatibus, illorum delectetur ingeniis, in quorum libris pietas fidei non vacillat. Cæteros sic legat, ut magis iudicet quam sequatur »), qua cautela Judæorum semper et hæreticorum devitaverit profana consortia, b Vita ejus scripta fateatur; quod ita scilicet hujusmodi hostes Ecclesiæ fuerit exsecratus, ut non solum convivium, sed ne salutatio quidem ei exstiterit cum his prætereunti communis. De sancto quoque Ambrosio Vitæ ejus sacra narrat historia, quod et hic inserere dignum est, et Christianis mentibus scire religiosum: « In partibus, inquit, Orientis in quodam castello a Christianis viris synagoga Judæorum et c lucus Valentinianorum incendio concremata sunt, propterea quod Judæi vel Valentiniani insultarent monachis Christianis. Valentinianorum enim hæreses triginta deos colunt. Sed de hujusmodi facto comes Orientis ad imperatorem relationem direxit, quia imperator præceperat ut synagoga ab episcopo ædificaretur. Sed hujus præcepti tenor cum ad aures pervenisset venerabilis viri Ambrosii episcopi, direxit ad imperatorem epistolam (quia ipse in tempore excurrere non poterat) qua illum commonet, ut id quod ab eodem statutum fuerat revocaretur, servarique sibi deberi ab eo audientiam: qui si dignus non esset qui ab eo audiretur, dignus etiam non esset qui pro illo audiretur, vel cui preces suas aut cui sua vota committeret. Paratum etiam se esse pro tali negotio

BALUZII NOTÆ.

a Comparatus, id est, emptus.

b Vita ejus nimirum Hilarii Pictaviensis episcopi. Sed hæc non exstant in ea quæ Fortunati nomine hodie circumfertur. Itaque tum alia sancti Hilarii vita terebatur manibus hominum.

c Lucus Valentinianor. Integrum hunc locum ex Vita sancti Ambrosii a Paulino scripta retulit Agobardus. Rhabanus vero, cum scriberet adversus Judæos, satis habuit referre de incendio synagogæ, ideoque omisit quæcumque narrantur de incendio Valentinianorum fano. Nam et Ambrosius in epistola 29 memorat postremum illud incendium, ad imperatorem Theodosium scribens. « Vindicabitur etiam, inquit, Valentinianorum fanum incensum? Quid est enim nisi fanum, in quo est conventus Gentilium? Licet Gentiles duodecim deos appellent, isti triginta et duos eonas colant, quos appellant deos. » De hoc Valentinianorum errore vide Tertullianum in libro De Præscriptionibus Hæreticorum cap. 33 qui et peculiarem adversus eos librum edidit.

A mortem subire, ne dissimulatione sui prævaricatorum faceret imperatorem, qui tam injusta contra Ecclesiam præcepisset. Postea vero cum Mediolanum revertitur, posito Imperatore in Ecclesia, de eadem causa tractavit in populo: in quo Tractatu introduxit Domini personam loquentis (Sozom. Hist. Tripart. l. vii, c. 8; l. ix, c. 30): Ego te ex ultimo Imperatorem feci, ego tibi exercitum inimici tui tradi, ego copias quas ille adversum te exercitui suo præparaverat dedi, ego inimicum tuum in potestatem tuam redegi, ego de semine tuo supra solium regni constitui, ego te triumphare sine labore feci; et tu de me inimicis meis donas triumphos? Cui descendenti exedra Imperator ait: Contra nos proposuisti hodie, episcope. At ille respondens, ait, non se contra ipsum, sed pro ipso fuisse locutum. Tunc Imperator: Revera, inquit, dura præceperam contra episcopum de synagoga reparanda. In monachos vero vindicandum esse a comitibus, qui in tempore aderant, dicebatur. Quibus episcopus: Ego quidem cum Imperatore nunc ago. Vobiscum vero mihi aliter agendum. Atque ita obtinuit, ut illa quæ statuta fuerant, revocarentur. Nec prius ad altare accedere voluit, nisi fide sua Imperator illum agere debere testaretur. Cui episcopus: Ergo ago fide tua. Respondit Imperator: Age fide mea. Qua sponsione iterata, jam securus peregisset sacerdos divina mysteria. » Ecce duæ maximæ Ecclesiarum Dei columnæ, Hilarius videlicet, et Ambrosius. Alter ex his suo nos docet exemplo non a cibis solummodo, verum etiam a salutatione Judæorum, quæ ab omnibus in invicem communiter exhibetur, diligentius abstinere debere. Alter vero, pro eo quod exusta a Christianis synagoga Judæorum, labore episcopi ab Imperatore jussa fuerat restaurari, morti se offerre non dubitat, et (quod leve forsitan putaretur, si hodie contingeret) vir sanctus in tantum exhorruit et abominatus est, ut mortem pro tali negotio susceptam martyrii loco non dubitaret sibi esse cesseram. Prævaricatorem etiam indicavit tam injusta contra Ecclesiam præcipientem; et nisi sibi locum audientiam reservasset, d solitam pro eo intercessionem se intermissurum

d Solitam pro eo intercessionem, id est, pro imperatore. Solebant enim principis nomen recitare inter mysteria. Tertullianus cap. 30 Apologetici: « Nos enim pro salute imperatorum Deum invocamus æternum. » Infra: « Oramus pro omnibus imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, et quæcumque hominis et Cæsaris vota sunt. » Et paulo post, istud præceptum esse Christianis docet auctoritate beati Pauli in Epistola prima ad Timotheum. Neque tum videbatur necessarium ut nomen imperatoris inter mysteria proferretur, quod uni tantum pareret orbis universus, adhucque in Ecclesia perseveraret sancta illa veterum Christianorum simplicitas. At postea quam dividi orbis cœpit, proque innocentia et simplicitate fraus et dolus irreperere cœperunt inter Christianos, dubiumque ob eas causas esse potuit pro quonam rege sacerdos oraret, si nomen principis taceretur, verbisque tantum generalibus pro eo oraret Ecclesia; tum vero necessarium visum est ut

testatus est. Quid hic igitur vir Dei credendus est A fuisse facturus, si vidisset suo tempore Judæorum infidelium causa canonica statuta convelli?

III. Nec sanctissimus Cyprianus, et homo Dei Athanasius, minore illos odio abominantur. Quin potius, sicut eorum litteræ testes sunt, infidelitatis eorum obstinatissimam impietatem supra omnem gentilium execrantur errorem. Quorum religiosissimam fidem et Christo deditam devotionem, omnes Ecclesiarum Gallicanarum reverentissimi gubernatores secuti, totam Judæorum ex integro pollutissimam societatem fugiendam penitus Christianis omnibus esse sanxerunt: quorum nos de hac re sententias ponere, et ex his quam sit execrabile ipsorum consortium decrevimus e vestigio demonstrare.

BALUZII NOTÆ.

nomen principis recitaretur, quo fraudibus iretur B obviam, intelligerentque populi eam esse mentem Ecclesiæ, ex divino præcepto et apostolica traditione descendente, ut illi regi, qui tum imperitaret, fidem suam sanctam illibatamque servarent, vitamque ei prolixam, imperium securam, domum tutam, et cætera quæcunque hominis et regis vota sunt, precarentur. Itaque in Libro Sacramentorum, qui Gregorio Magno tribui solet, diserte præcipitur ut nomen regis pronuntietur inter mysteria: *Una cum famulo tuo papa nostro ill. et rege nostro ill. et omnibus orthodoxis atque catholicæ et apostolicæ fidei cultoribus.* Et proferri quidem possent varia exempla hujus moris. Sed, omissis cæteris, ab ætate nostra sumemus exemplum. Cum ante hos viginti annos Catalani se justis iisque necessariis de causis in fidem ac clientelam Ludovici XIII Francorum regis contulissent, ejusque se dominio volentes lubentesque subjecissent; manebat tamen adhuc in quorundam pectoribus insitum in Gallos odium, et occulta in Hispanos inclinatio. Horum ergo affectibus utebantur Hispani ad turbandum Cataloniæ statum. Sed opportunum in primis valedeque utile visum est, abuti monachorum virtutibus, ad quos tum in iis regionibus delapsa erat omnis fere cura sacrarum auctoritatis; quod id genus hominum plurimum auctoritatis habeat apud plebem, præcipue vero apud Catalanos, gentem religiosissimam. Ea tempestate vir illustrissimus Petrus de Marca, qui Tolosatium dein et Parisiensem archiepiscopus fuit, in Catalonia missus est cum amplissima potestate, ut provinciam recenter ad nos versam prudentia et sapientia ac cæteris bonis artibus, quibus plurimum valebat, regi Christianissimo teneret, imperioque Francico parere assuefaceret. Illic ergo cum Barcinonem pervenisset, deque his rebus fuisset admonitus, rectoris monasteriorum illius urbis, quos provinciales aut superiores vocant, in suas ædes evocavit Idibus Julii anni 1644 habitaque ad illos Latina oratione de meritis Ludovici XIII regis ejusque filii nunc regnantis in Catalonia, deque fide quæ principi debetur, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam, ut ait Apostolus, quatuor eis capita proposuit ab universis per provinciam monachis observanda, quorum unum fuit istud: Tertium quod a votis exigo, illud est, ut inter missarum solemnias, juxta divi Pauli præceptum, antiquorum Patrum traditionem jam ab ipso Tertulliano testatam, ipsiusque Missalis Romani contextum, regis Christianissimi specialis et expressa ab omnibus sacerdotibus fiat commemoratio; ita ut non tantum regis mentio generaliter injiciatur, sed Ludovici nomen diserte exprimat, quemadmodum exigit usus Ecclesiæ quotidianus; ne aliqui suspicio inde nascatur, aliud animo geri, aliud verbis simulari. Postremo loco admonuit non defuturos officio suo magistratus

IV. Alchimus Avitus Ecclesiæ Viennensis episcopus, quam eximius doctor orthodoxus et facundus exstiterit, pene tota novit Ecclesia Christi. Sanctus Apollinaris episcopus Ecclesiæ Valentinæ, quantus fuerit et sit, non solum gesta de eo scripta, sed et crebra ejus miracula usque hodie sublimiter testantur. Sanctus Gregorius Lingonicæ Ecclesiæ episcopus, quantæ sanctitatis et veritatis fuerit, Vita ejus scripta, et finis vitæ atque honor ei ab Ecclesia delatus, usque hodie testes sunt. Viventiolus Ecclesiæ Lugdunensis episcopus, cujus doctrinæ fuerit, non solum ipsa, sed et aliorum de eo scripta testantur. Ii ergo ^a cum aliis viginti reverentissimis episcopis in nomine Domini congregati pro defensione et statu Ecclesiæ, de re superius memorata ^b inter cætera

regios, si quid in hoc peccarent monachi. Sed ne poenæ viderentur constitutæ tantum adversus monachos, ac si de iis solis suspicio esset, litteras deinde ad uniuscujusque dioceseos vicarios generales dedit, in quibus eadem mandata continebantur. Exstat autem epistola ejus ad vicarios generales dioceseos Helenensis, in qua sic scriptum est: « In orationibus quoque quæ pro salute regis inter missarum solemnias recitantur, Ludovici nomen diserte et specialiter expriment. » Cæterum adversus hanc orationem Marce, puerilem admodum declamatiunculam eodem anno Tarracone edidit frater Petrus Moliner Trinitarius magister, theologiæ doctor ac vespertinus cathedraticus in Herdensi Lycæo. His enim se titulis ornavit homo opinione sua doctus et eloquens; sed, quantum ex ipsius declamatiuncula colligi potest, Musis non tam invisus, quam ignotus.

^a Cum aliis viginti, in synodo nimirum Epaonensi, quæ anno 517 habita est, preside Avito episcopo Viennensi. Sed hic Agobardus 24 tantum episcopos ei synodo adfuisse docet, cum tamen 25 reperiantur in vulgatis editionibus. Nisi si numerum rotundum ponere voluit: quod facile crediderim. De loco porro ubi habita est synodus illa, non una est omnium sententia, eaque res in diversum traxit ingenia hominum eruditorum. Sed neque ego velim dirimere eam litem. Cæterum silere non debeo vidisse me nuper vetustum codicem ms. epistolarum Aviti, et in his etiam esse epistolam ad Quintianum episcopum, quam Sirmondus aliique post eum existimant esse tractoriam ad episcopos provincie Viennensis ut ad synodum veniant Epaonensem. Et omnino Epaonis nomen deest in eo codice, ubi locus de concilio congregando sic habet: « Idcirco cunctos simul poscimus fratres, ut Deo favente octavo Iduum Septembrium die in parochia episcopatus vestri medius atque opportunus locus electus est, sicut et tempus, etc. » Ex quo loco, licet valde corrupto, colligi fortasse poterit sedes Epaonis, ut quæ fuerit in confinio nonnullarum dioceseon regni Burgundionum, cum Avitus dicat medium esse episcopatus Quintiani: quem Quintianum, ut hoc obiter dicam, ab episcopo Arvernorum esse diversum, cathedramque aliquam nobis ignotam tenuisse in regno Burgundico, atque fortean in provincia Viennensi, plane persuasum habeo.

^b Inter cætera statuerunt. Sic etiam Rhabanus in cap. 55 libri adversus Judæos. Quem librum, ut in hoc promam meam sententiam, ex hac episcoporum epistola delibatum esse satis constat. Nam cum illa, uti supra diximus, e synodo quæpiam missa esset, adeoque publicæ auctoritatis robur haberet, per manus hominem volitare debuit, ut intelligerent omnes quanam esset in hoc episcoporum tractus Lugdunensis sententia. Unde cum postea in manus

statuerunt : « Si superioris loci clericus hæretici cujuscunque convivio interfuerit, anni spatio pacem non habeat : quod juniores clerici si præsumperint, vapulabunt. A Judæorum vero convivii etiam laicos constituto nostra prohibuit ; nec cum ullo clerico nostro panem comedet, quisquis Judæorum convivio fuerit inquinatus. » Et in conclusione statutorum suorum, confisi de præsentia Domini, sicut ipse ait : « *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum*, ita sanxerunt : Quocirca hæc quæ superna inspiratione communi consensu placuerunt, si quis sanctorum antistitum, qui statuta præsentia subscriptionibus propriis firmaverunt, necnon et quos eorum Deus esse voluerit successores, relecta integritate observationis excesserit, reum se divinitatis pariter et fraternitatis iudicio futurum esse cognoscat. »

V. Sanctus Cæsarius Ecclesiæ Arelatensis episcopus, cujus meriti et doctrinæ fuerit, multa ejus præclara monumenta designant. Hic cum a triginta quinque episcopis et vicariis episcoporum congregatis in unum in nomine Domini, pro defensione et confirmatione catholicæ veritatis, inter cætera statuit ita : « Omnes deinceps clerici, sive laici, Judæorum convivia evitent, et nec eos ad convivium quis accipiat : quia cum apud Christianos cibus communibus non utantur, indignum est atque sacrilegum eorum cibos a Christianis sumi, cum ea quæ Apostolo permittente nos sumimus, ab illis iudicentur immunda, ac sic inferiores incipiant esse catholici, quam Judæi, si nos his quæ ab illis apponuntur utamur, illi vero a nobis oblata contemnunt. »

VI. Priscus Ecclesiæ Lugdunensis episcopus, Artemius Senonicæ, Remedius Bituricæ, et sanctus Siagrius Æduorum episcopus, cum cæteris pluribus, statuta ecclesiastica renovantes, ita definierunt : « Ne Judæi Christianis populis iudices deputentur, aut telonarii esse permittantur, per quod illis (quod Deus avertat) Christiani videantur esse subjecti. Ut

Judæis a cœna Domini usque prima Pascha, secundum edictum bonæ recordationis domni Childeberti regis, per plateas aut forum quasi insultationis causa deambulandi licentia denegetur, et ut reverentiam cunctis sacerdotibus Domini vel clericis impendant, nec ante sacerdotes sessum nisi ordinati habere præsumant. Quod si facere fortasse præsumperint ; a iudicibus locorum, prout persona fuerit, distringantur. Et ut nullus Christianus Judæorum convivii participare præsumat. Quod si facere quicunque, quod nefas est dici, clericus aut sæcularis præsumperit, ab omnium Christianorum consortio se noverit coercendum, quisquis eorum impietatibus fuerit inquinatus. Et licet quid de Christianis qui aut captivitatis incurso, aut quibuscunque fraudibus, Judæorum servitio implicantur, debeat observari, non solum canonicis, sed et legum beneficiis jampridem fuerit constitutum : tamen quia nunc ita quorundam querela exorta est, quosdam Judæos per civitates aut municipia consistentes in tantam insolentiam et proterviam prorupisse, ut nec reclamantes Christianos liceat ad pretium de eorum posse servitute absolvi ; idcirco præsentis concilio, Deo auctore, sancimus, ut nullus Christianus Judæo deinceps debeat deservire ; sed datis pro quolibet bono mancipio XII solidis, ipsum mancipium quicumque Christianus, seu ad ingenuitatem, seu ad servitium, licentiam habeat redimendi. Quia nefas est ut quos Christus Dominus sanguinis sui effusione redemit, persecutorum vinculis permaneant inretiti. Quod si acquiescere his quæ statuimus quicumque Judæus noluerit ; quandiu ad pecuniam constitutam venire distuleris, liceat mancipio ipsi cum Christianis ubicunque voluerit habitare. Illud etiam specialiter sancientes, quod si quis Judæus Christianum mancipium ad errorem Judaicum convictus fuerit persuasisse, et ipso mancipio careat, et legali damnatione plectatur. »

VII. Sanctus Lupus cum aliis viginti et quatuor episcopis, vel vicariis episcoporum, similiter in no-

BALUZII NOTÆ.

Rhabani pervenisset, atque illi data esset occasio scribendi adversum Judæos, lubricationem suam delibavit ex epistola illa synodica. Sic enim existimamus. Certe et observationes et auctoritates veterum eadem profert, et iisdem ut plurimum verbis, quibus utuntur episcopi ad imperatorem Ludovicum Pium scribentes.

^a *Triginta quinque episcopis*, in synodo Agathensi habita anno 506 sub Cæsario Arelatensi. De qua synodo nos pluribus agemus in notis ad Ruricium Lemovicensem ; nonnullasque observationes afferemus, quæ fortassis indignæ non erunt eruditorum hominum curiositate. Vide Rhabanum in libro contra Judæos cap. 56.

^b *Ita definierunt*, in synodo Matisconensi prima, quæ anno 581 habita est, præside Prisco Lugdunensi episcopo. Vide Rhabanum cap. 57 ejusdem libri.

^c *Edictum Childeberti*. Mirum videri potest cur Patres synodi Matisconensis utantur lege Childeberti adversum Judæos, cum potior apud illos esse debuisse videatur auctoritas concilii in Aurelianensis, in quo illud ipsum statutum est quod edicto Childeberti regis continetur. Nam canonem Aurelianensem ne verbo quidem nominant. Et tamen non adeo

vetus erat memoria illius concilii, ut non etiam superesse potuerint qui in eo præsentibus fuissent. Itaque videtur hinc elici, non ante vim legis habuisse canones conciliorum, quam a principe confirmati fuissent. Hæc autem confirmatio fiebat per edictum publicum. Et quia promptior est executio constitutionum principalium, præcipue apud magistratus, quorum curæ commissa est legum tuitio et executio, ideo Patres Matisconenses, quo magistratum favorem sibi concilient, decernere se profitentur juxta edictum Childeberti regis, atque interim ea ratione factum principis approbant. Cæterum hunc concilii Aurelianensis canonem describet infra Agobardus in capite septimo hujus libri.

^d *Sanctus Lupus*, Lugdunensis episcopus, qui concilio Aurelianensi in præfuit anno 558. Errat enim Rhabanus, cum hunc ex Agobardo locum describens, Lupum illum ait fuisse Tricassenorum episcopum. Sic enim ait in capite 58 libri adversum Judæos : « Sanctus Lupus Tricassenorum episcopus, et cum eo alii 24 episcopi, vel vicarii episcoporum, etc. » Nam Lupus Tricassium episcopus mortuus erat diu ante quam synodus illa Aurelianensis haberetur.

nime Domini nostri Jesu Christi congregatis pro causis corporis ejus, quod est Ecclesia, inter multa hæc etiam statuit: « Quia Deo propitio sub catholicorum regum dominatione consistimus, a die Cœnæ Domini usque in secunda sabbati in Pascha, hoc est, ipso quadriduo, procedere inter Christianos, neque catholicis populis se ullo loco, vel quacunque occasione miscere præsumant. »

VIII. In concilio Laodiceno (Capp. 37, 38) statutum est « quod non oporteat a Judæis, vel hæreticis, ea quæ mittuntur munera festiva suscipere, nec cum eis festa celebrare, et quod non oporteat azymam a Judæis accipere, et communicare impietatibus eorum. » Et in alio concilio (*Conc. Aurel.* 1, cap. 19; *Arctera.* 1, cap. 6): « Ut si quis Judaicæ pravitati jugali societate conjungitur, id est, sive Christiano B

sive Judæo Christiana mulier carnali consortio misceatur; quicumque horum tantum nefas admisisse noscantur, a Christiano coetu neque convivio et a communione Ecclesiæ protinus segregentur. » IX. Et quia « ecclesiastica statuta per apostolica acta firmanda sunt, et nova per vetera, videamus quid de beato Joanne, quem diligebat Jesus plurimum, apostolo et evangelista, antiquissimus et apostolicus doctor ac martyr Christi et Ecclesiæ Lugdunensis episcopus Irenæus dicat (*Ap. Euseb., Hist. eccl.*, 1, iv, c. 14. Vide Baron. ad an. 74). Ait ergo: « Et Polycarpus vero, non solum apostolorum in discipulatu eruditus, et conversatus cum multis qui Dominum viderunt, sed et ab apostolis collocatus Asiæ apud Smyrnesium Ecclesiam episcopus, quem C et nos vidimus in prima nostra ætate (diu etenim mansit, et valde senectute præ cæteris longævus gloriose et luculenter testatus obiit vita), hæc docuit semper quæ ab apostolis didicit, quæ et Ecclesiæ tradidit, quæ et sola sunt vera; et sunt qui audierint eum quod Joannes Domini discipulus ad Ephesum dum pergeret lavatum, ut vidit intus Cerinthum, exsilivit a balneo non lotus, dicens quia timeret ne balneum corrueret, posito intus Cerintho veritatis inimico. Et ipse vero Polycarpus Marcioni quondam in faciem ipsi venienti et dicenti, Cognosce nos, ei respondit, Cognosco, cognosco primitivum Satanæ. Tantum apostoli et discipuli eorum habuere reverentiam, ut ne verbo quidem communicarent cuiquam incaraxanti veritatem. » Ad hæc si forte ali-

quis dicit Cerinthum hæreticum fuisse, non Judæum, noverit temporibus apostolorum non fuisse hæreticos nisi ex Judæis et Samaritanis. Sicut fuerunt Simon et Menander, Hebion et Nicolaus. Sed ex erroribus supradicti Cerinthi cognoscat quod omnia sint Judaica quæ astruebat. (Vide Epiphan., 1, 1, hæc. xxviii, et Iren., 1, 1, c. 25.) Prædicabat Dominum nostrum Jesum Christum purum fuisse hominem, nec resurrexisse, et circumcidi oportere. Post resurrectionem dicebat terrenum futurum esse regnum Christi in Hierusalem, et homines in carne iterum concupiscentiis et vitiis subjectam conversationem habituros ad legales festivitates rursum celebrandas, et hostias carnales iterum jugulandas. Sed et ex superscriptis statutis advertat multo detestabilius execranda et vitanda consortia Judæorum, quam cæterorum hæreticorum. Quia si omnes propterea detestandi sunt, quoniam inimici veritatis existunt; multo illi magis qui majores exercent inimicitias. Re etenim (*Aug. in Matth.* 1, 1, c. 11) vera proprium est hæreticorum in aliquibus communiter sentire cum Ecclesia, in aliquibus dissentire ab ea, hoc est, ex parte blasphemare, ex parte veritati consonare; Judæorum autem ex toto mentiri, ex toto blasphemare Dominum et Deum nostrum Jesum Christum et Ecclesiam ejus, et nihil de eo verum credere nisi mortem: quanquam nec in eo verum credant, eo quod mortem ejus cæterorum hominum mortibus similem dicant, hoc est, ex necessitate naturæ, non ex voluntate misericordiæ. Propter hoc maledicere eos Dominum et corpus ejus in omnibus orationibus suis, sicut et ante prophetatum est voce Domini dicentis ad Patrem: *Maledicent illi, et tu benedices.* Si ergo hostes catholicæ fidei propterea execrandi sunt et cavendi, quia inimici sunt veritatis; super omnes infideles, incredulos, vel hæreticos, detestandi sunt Judæi, quia nullum genus hominum invenitur cui ita libeat maledicere Dominum. Quod nobis non minime notum est, qui quoditæ pene cum eis loquentes, mysteria erroris ipsorum audimus.

X. Dicunt denique Deum suum esse corporeum, et corporeis liniamentis per membra distinctum, et alia quidem parte illum audire ut nos, alia videre, alia vero loqui, vel aliud quid agere; ac per hoc humanum corpus ad imaginem Dei factum, excepto D quod ille digitos manuum habeat inflexibiles ac ri-

BALUZII NOTÆ.

* *Ecclesiastica statuta.* Recte admonent episcopi, ecclesiastica statuta esse firmanda per acta apostolica, id est, regulas ecclesiasticas non posse videri æquas, nisi constet eas congruere traditioni. Quare non injuria adnotatum est ab optimo Mæcenate meo in libro v de Concordia Sacerdotii et imperii cap. 9, § 3, quæcunque olim apud synodos proferebantur, ab his non simpliciter, sed cum inquisitione approbari solita; nempe si congruerent cum expositione et doctrina Patrum. Quare, ut idem auctor ait in capite octavo ejusdem libri, illud olim anxie in synodis disquirebatur, an nova ejuspiam pontificis Romani epistolæ cum Scripturis et canonibus congrueret; ut ita demum auctoritate illius omnes tenerentur, atque duobus veluti vinculis in fide confir-

mati essent, definitione pontificis, et declaratione synodi: hunc esse Marciani Aug. sensum, cum scripsit illa quæ a Leone I papa secundum ecclesiasticos canones definirentur, a synodo declaratum iri.

^b *Nova per vetera.* Nam « cum, ut illic Marca scribit, semel traditæ fidei hærendum sit, ut docet Judas apostolus, hinc sequitur eam esse fidei Christianæ rationem, ut vetera eruantur, non autem nova condantur; quemadmodum recte monuit Vincentius Lirinensis. » Sic Claudius imp. aiebat apud Tacitum in libro xi Annalium: « Omnia P. C. quæ nunc vetustissima creduntur, nova fuere. Inveterascent hoc quoque; et quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit. »

gentes, ut pote qui nil manibus operetur. Sedere autem more terreni alicujus regis in solio, quod a quatuor circumferatur bestiis, et magno quamvis palatio contineri. Cogitare etiam illum multa superflua et vana; quæ quia ad effectum cuncta venire nequeant, vertantur in dæmones. Sed et innumera infanda de Deo, ut diximus, suo prædicant, ac tale colunt simulacrum, quod ipsi sibi in cordium suorum simulacra inxerunt et statuerunt, non verum, inconvertibilem atque immutabilem Deum, quem penitus ignorant. Litteras quoque alphabeti sui credunt existere sempiternas, et ante mundi principium impetrasse diversa ministeria, quibus eas oporteat in sæculo præsidere. Legem vero Mosaicam multis annorum curriculis ante mundum fuisse scriptam. Nec non affirmant plures esse terras, plura inferna, pluresque cælos: quorum unum, quod ipsi vocant Racha [רַחֵקִי *Rakiah*, firmamentum], id est, firmamentum, molas Dei sustentare asserunt, quibus manna sumendum angelis molatur in escam. Alterum vero appellat Araboth, in quo Dominum astruunt reside-
re, et hoc esse in Psalmo secundum illos: *Iter facite ei qui caballicat super Araboth* (*Psal.* LXVII, 5). Habere Deum propterea septem tubas, quarum una mille ei cubitis metiatur. Et quid plura? Nulla Veteris Testamenti pagina, nulla sententia est, de qua vel a majoribus suis non habeant conficta et conscripta mendacia, vel ipsi usque hodie nova semper superstitione confingant, et interrogati respondere præsumant. Nam et in doctrinis majorum suorum legunt, Jesum juvenem quemdam fuisse apud eos honorabilem, et magisterio Baptistæ Joannis eruditum, quamplures habuisse discipulos, quorum uni propter duritiam et hebitudinem sensus, Cephæ id est Petræ nomen imposuerit. Et cum expectaretur a populo ad diem festum, quosdam ei de schola sua pueros occurrisse, qui illi ex honore et reverentia magistri cantaverint, *Osanna filio David*. Ad extremum vero, propter plura mendacia accusatum, Tiberii judicio in carcerem retrusum, eo quod filia ipsius (cui, sine viro, masculi partum promiserat) lapidis conceptum intulerit. Inde etiam, veluti magum detestabilem, furca suspensum; ubi et petra in capite percussum atque hoc modo occisum, juxta quemdam aquæductum sepultum; et Judæo cuidam ad custodiam commendatum; noctu vero subita aquæductum inundatione sublatum, Pilati jussu per duodecim lunas quæsitum, nec usque inventum. Tunc Pilatum hujusmodi ad eos promulgasse legem: « Manifestum est, inquit, resurrexisse illum sicut promiserat, qui et a vobis per invidiâ peremptus est, et neque in tumulto, ne-

que in ullo alio invenitur loco. Et ob hanc causam præcipio ut adoretis eum. Quod qui facere noluerit, partem suam in inferno futuram esse cognoscat. » Hæc autem omnia ideo seniores eorum confixerunt, et ipsi stulta obstinatione lectitant, ut talibus commentis tota et virtutis et passionis Christi veritas evacuetur, et ut adoratio non ei ut Deo veraciter exhiberi debeat, sed Pilati tantum lege illi delata sit. Sed et Petrum nequaquam per angelum, secundum fidem nostram, de carcere eductum, sed Herodis misericordia, apud quem plurimum ejus sapientia fuerit conlaudata. Denique et Christianos idola asserunt adorare, et virtutes quæ apud nos sanctorum intercessionibus obtinentur, a diabolo fieri dicere non exhorrescunt. Pro quibus omnibus summo eos odio dignissimos esse quis ambigat? sicuti et odiosos illos demonstrat scriptura, quæ dicit juxta Hebraicam videlicet veritatem: *Qui contradicunt tibi, scelerate elati sunt frustra adversarii tui* (*Psal.* LXXXII, 3). *Nonne et odientes te, Domine, odivi? Et contra adversarios tuos distabui? Perfecto odio oderam illos. inimici facti sunt mihi* (*Psal.* cxxxviii, 21, 22). Quo zelo Dei servens beatus Hieronymus in quodam loco sic de ipsis ait: « Si expedit odisse homines et gentem aliquam detestari, miro odio aversor concisionem. Usque hodie enim persequuntur Dominum nostrum Jesum Christum in synagogis Satanæ. » Itemque alibi (*Epist.* 151, *quest.* 10): « Quantæ, inquit, traditiones Phariseorum, quas hodie deuteroseis vocant, et quam aniles sint fabulæ, revolvere nequeo. Pleraque tam turpia sunt, ut erubescam dicere. Dicam autem unum in ignominia gentis inimicæ. Præpositos habent synagogis sapientissimos, quosque fœdo operi delegatos, ut sanguinem virginis sive menstruatæ, mundum vel immundum, si oculis discernere non potuerint, gustu probent. Præterea, quibus jussum est ut diebus sabbatorum sedeant unusquisque in domo sua, et non egrediatur, nec ambulet de loco in quo habitat; si quando ea juxta litteram œperimus arctare ut non ambulent, non jaceant, non stent, sed tantum sedeant, si velint præcepta servare; solent respondere et dicere, a Rab Achibas et Simeon et b Hillel magistri nostri tradiderunt nobis ut duo millia pedes ambulemus in sabbato, et cætera hujusmodi, doctrinas hominum præferentes doctrinæ Dei. »

XI. Cum igitur tot tantisque immunditiis et sensuum et operum polluantur, impletur prorsus in eis sermo Aggæi prophetæ, quo præcipiente sibi Domino ita interrogat sacerdotes: *Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, panem videlicet, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum, num-*

BALUZII NOTÆ.

^a *Rab Achibas*. In codice regio scriptum est *Barachibas*, pro quo Massonus edidit *Barachias*. Sed apud Hieronymum, cujus est hic locus, legitur *Rab Akibas*. Pro quo nos, ne scripturam vetusti codicis desereremus, edidimus *Rab Achibas*. Et irrepperat error ex transpositione litterarum.

^b *Hillel*. Vir fuit magni nominis, e cujus schola prodierunt octuaginta viri magni: quorum clariores, ut Genebrardus adnotat, fuere Jonathan filius

Uziel, et Simeon Justus, qui Christum ulnis excepit. Hos autem vel ex eo constat fuisse magnos viros, quod Johanan Ben Zachei, qui discipulorum Hillelis minimus fuit eruditione, universum tamen Cabbalæ et Scripturarum corpus, cunctas etiam philosophiæ partes exactissime tenuisse, ac scholæ Scribarum et Phariseorum magna cum laude præfuisse memoratur. Hillel porro vixit annis centum et viginti.

quid contaminabitur? Et responderunt sacerdotes, et dixerunt: Contaminabitur. Et respondit Aggæus et dixit: Sic populus iste, et sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus, et sic omne opus manuum eorum (Aggæi II, 4). Quod autem horum omnium causa inter carnales Israelitas et spirituales Judæos necessario divisionem fieri oportet, mystice Dominus per Zachariam prophetam designat dicens: Et præcidi virgam meam secundam, quæ appellatur funiculus, ut dissolverem germanitatem inter Judam et Israel (Zach. XI, 14). Nam, juxta Apostolum, quæ pars fidei cum infidele? quæ societas luci ad tenebras? quæ conventio Christi ad Beliam? In quo advertendum est quia sicut infideles sponte sequestrantur ab ecclesiastica communione, ut in nullis velint mysteriis participare fidelibus, ita et fideles devote separare se debent et convicti et societate infidelium; et si locis nocuum valent, donec tempore ut et locis segregentur, sicut idem fideles, quod est Ecclesia, ad Deum clamant dicentes: *Judica me, Deus, discerne causam meam de gente non sancta*; quod tunc perfecte implebitur, quando fiet illud quod Joannes Baptista Dominum prædicit esse facturum, sic loquens: *Cujus ventilabrum in manu sua, et permundabit aream suam, et congregabit triticum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili*. Ante passionem enim suam Dominus nolens adhuc sumere panem filiorum de mensa, et mittere canibus, aiebat discipulis: *Non sum missus, nisi ad oves quæ perierant domus Israel*. Et mulieri Chananææ loquebatur: *Sine prius saturari filios*. Ac si diceret: Offeratur primum panis qui de cælo descendit, filiis qui nutriendi sunt ad vitam; illisque assumptis, cæteri qui remanserint fastidiosi, cum dixerint: *Durus est hic sermo: Quis potest eum audire? Quomodo potest hic dare nobis carnem suam ad manducandum?* transeant ministri mensæ Dominicæ ad canes esurientes, id est, apostoli ad gentes, sicut beata Maria Dei genitrix repleta Spiritu sancto prædixerat: *Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes* (Luc. I, 55). Et multo ante Anna genitrix Samuelis: *Repleti prius, pro panibus se locaverunt, et famelici saturati sunt*. Et inter has medius propheta Isaias ait: *Ecce dominator Dominus exercituum auferet ab Hierusalem et ab Juda omne robur panis* (Isa. III, 1).

XII. Quod tali ordine cœpit impleri. Dixit primum Dominus prædicatoribus suis: *In vias gentium ne abieritis, et in civitates Samaritanorum ne intraveritis*. Ascensurus vero ad cælos ait: *Euntes in mundum universum, prædicato Evangelium omni creaturæ*. Ut scilicet prius a Judæa apostolorum repulsa prædica-

tio, tunc nobis in adiutorium feret, cum hanc illa ad damnationis suæ testimonium superba repulisset. Cumque hoc impleri cœpisset, et jam tempus advenisset ut implerentur prophetiæ de assumptione gentium et repulsione Judæorum, prædicantibus Paulo et Barnaba, et concurrentibus audire verbum Domini, sicut scriptum est in Actibus apostolorum: *Videntes turbas Judææ, repleti sunt zelo, et contradicebant his quæ a Paulo dicebantur, blasphemantes*. Tunc constanter Paulus et Barnabas dixerunt: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei. Sed quoniam repellitis illud, et indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes*. Sic enim præcepit nobis Dominus: *Posui te in lumen gentibus, ut sis in salutem usque ad extremum terræ*. Audientes autem gentes, gavisæ sunt, et glorificabant verbum Domini; et crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam. Disseminabatur autem verbum Domini per universam regionem. Judæi autem concitaverunt mulieres religiosas et honestas, et primos civitatis, et excitaverunt persecutionem in Paulum et Barnabam, et ejecerunt eos de finibus suis. At illi excusso pulvere pedum in eos, venerunt Iconium. Discipuli quoque replebantur gaudio et Spiritu sancto. Item in eodem libro: *Instabat, inquit, verbo Paulus, testificans Judæis esse Christum Jesum. Contradicientibus autem eis et blasphemantibus, excutens vestimenta sua dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum, mundus ego, ex hoc ad gentes vadam. Et migrans inde, intravit in domum cujusdam nomine Titi Justi*. Item ibi: *Ingressus autem synagogam Paulus, cum fiducia loquebatur per tres menses disputans et suadens de regno Dei. Cum autem quidam indurarentur, et non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos*. In quibus verbis subtilissime pensandum est quia sicut paulatim crescebat numerus fidelium ex gentibus, et duriores fiebant Judæi adversus verbum Domini, desinebantque credere, sic paulatim ostensa est et segregatio prædicatorum ab eis. Nam et vestimenta sua et pedum pulverem excusserunt in eos; adimplentes præceptum Domini, qui discipulos ad prædicandum mittens, ait: *Et quicumque non receperit vos, nec audierit sermones vestros; exeuntes foras de domo vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhæorum in die judicii, quam illi civitati*. Pulverem vero de pedibus jubentur excutere in testimonium laboris sui, quod ingressi sunt civitatem, et prædicatio apostolica ad illos usque pervenerit. Sive excutitur pulvis ut nihil ab eis accipiant, ne ad victum quidem necessa-

BALUZII NOTÆ.

^a Sine prius saturari filios. Verba Christi sunt ad mulierem Chananæam. Hoc autem inter cætera argumento usus est illa qui exeunte postremo sæculo theses emisit in publicum, ut ostenderet mulieres non esse homines. Quod ideo visum est adnotare, ut intelligat lector non tunc primum agitatam fuisse hanc quæstionem, neque animi tantum gratia, sed serio propositam ab episcopo quodam Gallicano in

synodo Matisconensi anno 585 ut Gregorius Tironensis narrat lib. VIII, cap. 20 Historiæ Francorum.

^b Titi Justi. Vox Justi non exstat in codice manuscripto. Eam tamen habet Editio Massoni, quæ Titi nomen, quod habetur in veteri codice, omisit. Utrumque autem vocabulum exstat hoc loco in Actis Apostolorum. Itaque retinuimus ob eam causam utrumque.

rium, qui Evangelium spreverint. Sic enim a doctoribus exponitur excussio pulveris, non solum in Evangelio, ubi præcipitur, sed et in Actibus apostolorum, ubi perficitur.

XIII. Et inde est quod in primis quidem, quando segregati sunt in opus Paulus et Barnabas, per singulas civitates leguntur intrasse synagogas Judæorum, et sabbatis disputasse de regno Dei, id est, quando collectæ fiebant Judæorum. In secunda autem circumcissione [F., circumcissione] per singula iterum loca Paulus et Silas leguntur suscepti esse a fratribus, et mansisse apud fratres. Unde et ascendentibus Paulo et sociis ejus Hierusalem, ierunt cum eis aliqui ex discipulis a Cæsarea, a deducentes secum, ut hospitarentur, Mnasonem quemdam Cyprium antiquum discipulum. Et cum venissent Hierosolymam, exceperunt eos fratres.

XIV. Atque istius regulæ restrictionem servat ubique Vas electionis, et magister gentium Paulus: quod diligenti cuique lectori, vel auditori facile est ex ipsis gestis ejus agnoscere. Denique et in Philippis cum prædicaret, nec in domum Lydiæ purpurariæ, licet colentis Deum, introisse legitur, aut mansisse, prius quam cum omni domo sua in Christum credens baptizaretur: nec in illius similiter domum qui custos erat carceris ingressus est, aut humanitatis ejus obsequiis usus est, donec etiam ipse credens Domino, cum omni domo sua baptizatus, dignus fieret tantum apostolum habere convivam. Sed et cum venisset Tyrum, non nisi cum discipulis septem scribitur mansisse diebus. Similiter autem et apud Cæsaream in domo Philippi evangelistæ, cui quatuor erant filie virgines prophetantes, hospitio sanctus esse memoratur, ubi et per aliquantum temporis, cum custodia detineretur, sui illi tantummodo leguntur ministrasse. Apud Sidonem quoque humane tractatus a Julio centurione, ad amicos tantummodo refertur isse, qui erant utique fideles, et sui curam egisse. Itemque cum venisset Ptoleidis, diebus septem apud fratres mansisse perhibetur. In ipsa autem Roma biennio in suo habitasse conductu. Sed et semper tam ipsi quam his qui secum erant, necessaria quæque suis se fatetur manibus ministrare. Et cum apud alios prima verbi Dei jaceret fundamenta, ab Ecclesiis fidelium invenitur accepisse stipendia. **D** Necessaria vero, quæ ipsi et suis a patre Publii cæterisque Mitilinenis insulæ cultoribus imposita narrantur, quis non videat nequaquam ab infidelibus, sed a fidelibus, fuisse suscepta? Nam et patrem Publii salvavit, et tantas apud eandem insulam infirmitatum curationes exercuit, ut dubium non sit plu-

A rimos ex loci illius incolis Christi fidei subjugatos, ac salutis suæ nuntium innumeris honoribus prosecutos. Et hæc quidem ab apostolo Paulo ita constat esse servata.

XV. Si quis vero et principis apostolorum Petri gesta consideret, videbit etiam ingressum ipsam aliquando ad Cornelium, et eos qui cum ipso aderant, non prius apud illos mansisse aut accepisse cibum, quam sancto Spiritu repleti, et in Christi nomine baptizati, fidelium digni fierent convictu et societate. Sed et apud Joppen, in domo fidelis cujusdam Simonis coriarii hospitatum, esurientem gustare voluisse, ubi et vas linteum plenum diversis animantibus coelitus delapsum vidit, facta ad se voce: *Quod Deus mundavit, tu ne commune dixeris.* Hoc autem **B** per ter factum esse narratur, ut per fidem sanctæ Trinitatis, cunctarum gentium futura mundatio præsignaretur, sicuti jam pridem apostolis a Domino præceptum fuerat, ut euntes decerent omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Tales ergo jam erant et gentiles illi, credentes, baptizati et mundati; cum quibus, ne scandalizarentur hi qui ex circumcissione crediderant, illis absentibus edebat, præsentibus edere dissimulabat. Ubi et illud fideliter considerandum est quod si talis ac tantus apostolus, ne Judæos fideles scandalizaret, qui adhuc carnalibus legis observationibus utebantur, a gentiliū fidelium se convivio subtrahebat, ne contra morem, scilicet Judæorum, videretur agere, cum gentibus convivendo; quo studio Christiani nunc a convictu se debent subtrahere infidelium Judæorum, ne exemplo hujus illicitæ communionis scandalizent socios et participes Christianæ religionis, talique facto vel Judaicis videantur superstitutionibus favere, vel ecclesiastica convincantur statuta dissolvere?

XVI. Sed et **b** in libris Clementis Ecclesiæ Romanæ pontificis inveniuntur aliqua a supramemorato Apostolo de hujus rei observatione dicta, quæ in his inserere non incongruum existimavimus. Nam licet iidem libri judicentur apocryphi, pleraque tamen ex his testimonia inveniuntur a doctoribus usurpata. Introducit ergo Clemens, cum necdum esset baptismi gratia purificatus, et ob hoc a mensa Petri cum cæteris similibus sequestratus, eundem Apostolum loquentem sibi his verbis: « Non pro superbia, o Clemens, convivium non ago cum his qui nondum purificati sunt. Sed vereor ne forte mihi quidem noceam, ipsis autem nihil prosim. » Et paulo post: « Nemo ergo vestrum contristet, ait, a convivio nostro separatus. Parvo enim tempore sequestratur qui cito

BALUZII NOTÆ.

^a *Deducentes secum.* In cod. ms. hic locus ita legitur: *Deducentes apud hospitarentur Jasonem, etc.* Pro quo Massonus edidit: *Deducentes secum, ut hospitarentur Mnas.* Sed in Actis Apostolorum, cap. XXI, legitur: *Adducentes secum, apud quem hospitarentur, Mnasonem.* Itaque Actorum auctoritate constitimus lectionem quæ nunc exstat in editione operum Agobardi.

^b *In libris Clementis,* nimirum in fine libri secundi Recognitionum. Et manifestum est existimasse Agobardum hanc Clementis lucubrationem esse apocrypham. Itaque dubium non est quin secundum Agobardi sententiam Itinerarium beati Petri, a Clemente scriptum, illud ipsum opus sit quod sub Recognitionum titulo nunc quoque exstat: id quod Bellarmino etiam probabile visum est.

voluerit baptizari, multo autem qui tardius. Et ideo in vobis est quando velitis ad nostram convenire mensam, et non in nobis, quibus permissum non est sumere cum aliquo cibum, nisi prius fuerit baptizatus. » Hæc de scriptis Clementis necessario a nobis prolata sint, volentibus evidenter ostendere ab apostolis traditam hujus rei antiquissimam observationem. Vera enim et ista ducenda sunt, et eo maxime quo ab apostolicis actibus in nullo videntur discrepare.

XVII. An putandi sunt electi Christi apostoli cum Judæis infidelibus communem habere voluisse mensam, aut potuisse cum eis gratum convivium ducere, de quibus magister gentium Paulus Thessalonicensibus ita loquitur: *Vos enim imitatores facti estis, fratres, Ecclesiarum Dei quæ sunt in Judæa in Christo Jesu; quia eadem passi estis et vos a contribulibus restris, sicut et ipsi a Judæis, qui et Dominum occiderunt Jesum, et prophetas, et nos persecuti sunt, et Deo non placent, et omnibus hominibus adversantur, prohibentes nos gentibus loqui ne salvæ fiant, ut impleant peccata sua semper, pervenit autem ira Dei super illos usque in finem.* Cum talibus ergo (quos occisores Jesu et prophetarum, persecutores apostolorum, Deo non placentes, omnibus hominibus adversantes, peccata sua semper implentes et sub ira Dei usque in finem sæculi gementes, Vas electionis appellat) vel apostoli credendi sunt a commune habuisse convivium, vel fidelium quicquid illud debet retinere consortium?

XVIII. Verum quoniam Ecclesiarum quæ in Judæa erant in Christo, id est, eorum qui ex Judæis crediderant, fecit Apostolus mentionem; videndum etiam de illis, utrum et ipsi hæc inter suos positi contribules observarent. Et facile hoc ex verbis sancti Lucae possumus agnoscere; quibus ait: *Multitudinis autem credentium erat cor et anima una, nec quisquam horum aliquid suum dicebat, sed erant illis omnia communia.* Et paulo post: *Quotquot, inquit, possessores domorum aut agrorum, vendentes afferebant prætia eorum quæ vendebant, et ponebant ante pedes apostolorum. Dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat.* Et post aliqua rursum ait: *Et erant omnes unanimiter in porticu Salomonis. Cæterorum autem nemo audebat se conjungere illis, sed magnificabat eos populus.* Neque igitur communem cum eis dacebant victum, cum quibus non habebant ne commune quidem habitationis consortium. Omnia vero quæ ipsis erant communia, non undecunque quesita, sed ex sola fidelium fuerant conlatione et oblatione suscepta. Sed et in maxima necessitate famis quæ ^b sub Claudio facta esse memoratur, a

A Judæis quidem incredulis, inter quos morabantur, neque expetisse aliquid neque accepisse referuntur, ab his vero qui ex gentibus ad fidem Christi venerant, ne eos ministri, oblationes fidelium pertulerunt. Jam enim tempus instabat ut diceretur fidelibus omnibus, de omnibus inimicis fidei Christianæ: *Si quis venit ad vos et hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, et Ave illi nolite dicere. Qui enim dicit illi Ave, communicat operibus ejus malignis.* Secundum quam sententiam, si is qui Ave illi dicit quæ a doctrina apostolica existit alienus, communicat ab operibus ejus malignis, quanto amplius Judaicæ communicat malignitati, qui cum his commuæ etiam convivium celebrat?

XIX. Et adhuc, ut ab inquisitionibus hæreticorum vel Judæorum Christiani fierent cautiore, dicebatur imo et semper dicitur eis: *Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint; quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum. In hoc cognoscitur Spiritus Dei. Omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est; et omnis spiritus qui solvit Jesum ex Deo non est; et hic est Antichristus. Itemque ibi: Quis enim est mendax, nisi is qui negat quoniam Jesus non est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem et Filium. Omnis qui negat Filium, nec Patrem habet; qui confitetur Filium, et Patrem habet.* Ex quibus verbis evidentissime declaratur non solum mendaces sed et Antichristos esse Judæos, qui cum negent Filium, frustra confitentur Patrem; non autem ^C confitentes Filium, nec Patrem habere merentur; super omnia vero Jesum, qui ex Maria virgine ortus est, Christum esse negantes, Antichristi sibi et nomen pariter et eloquium vindicarunt. Nam quid aliud Antichristus dicturus est, nisi Jesum quidem non fuisse Christum, se autem esse quod ille voluti falso creditus fuerit? In hoc ergo solo blasphemiam Judæorum superat Antichristus, quod se præsumit nuncupare Christum. In hoc autem Judæi æquiperant Antichristi, quod Jesum negare audent fuisse Christum. In tantum igitur Antichristi, in quantum blasphemiam ipsorum blasphemias consonant Antichristi. Quis autem cum Antichristo mensam habeat communem, et Christo se asserat servare fidem? ^D Aut quis non libenter eorum fugiat necessitatem, quos suum videat blasphemare Salvatorem? et quibus ipsum terribiliter audiat denuntiantem: *Vae tibi Corozaim, vae tibi Bethsaida; quia si in Tyro et Sidone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cinere et in cilicio penitentiam egissent. Ve-*

BALUZII

NOTÆ.

* *Commune habuisse convivium.* Ita visum est edi debere pro eo quod editio Massoni habet *commune carissæ convivium.* Nam in codice ms. sic omnino scriptum est, *vel apostoli credendis commune anisæ convivium:* ex qua scriptione constituimus veram lectionem.

^b *Sub Claudio.* Hujus famis meminit Eusebius in libro II Hist. Eccl., cap. 8, et in Chronico, ubi eam contigisse ait, ut Baronio visum, quarto imperii Claudii Augusti anno. Verum in Chronico Eusebii

nilhil de anno quo famis illa contigit. Ait enim tantum, quemadmodum et in Historia, eam contigisse sub Claudio. Quare perperam hoc loco Eusebium corrigi Baronius; qui eam famem revocat ad secundum Claudii annum, auctoritate Dionis Cassii. Josephus tamen Scaliger in Animadversionibus ad Chronicon Eusebii existimat eam evenisse anno mundi 3061, hoc est, anno quinto imperante Claudio. Nostrum non est componere hæc litem inter tantos viros.

rum tamen dico vobis, Tyro et Sidoni remissius erit quam vobis in die iudicii. Et in Capharnaum, nunquid usque in cælum exaltaberis? usque in infernum descendes. Quia si in Sodomis factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in te, forte mansissent usque ad hanc diem. Verumtamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remissius erit in die iudicii, quam tibi (Matth. XI, 21, 22).

XX. Corozaim namque, et Bethsaida, et Capharnaum, urbes Galilææ, idcirco a Salvatore planguntur, quod post tanta signa, atque virtutes, non egerint poenitentiam. Præferuntur autem eis Tyrus et Sidon, quod naturalem tantum legem calcaverint, istæ vero post transgressionem naturalis legis urbes idololatriæ et vitis deditæ. Et præferuntur ideo, quod Tyrus et Sidon et scriptæ, etiam signa quæ apud eas facta sunt, parvi duxerunt. Et quia revera, licet et non audire veritatem et auditam contemnere perniciosum sit, multo tamen et incomparabiliter pejus est auditam et cognitam contemnere, et contemptam persequi insuper, et blasphemare. Quod apertissime beatus Petrus ostendit, de talibus dicens: *Melius fuerat illis non cognoscere viam iustitiæ, quam post cognitionem retrorsum reflecti. Hoc autem multo adhuc evidentius demonstratur verbis Domini per parabolam sic loquentis: Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, et non invenit. Tunc dicit: Revertar in domum meam, unde exivi. Et veniens invenit vacantem, scopis mundatam et ornatam. Tunc vadit et assumit septem alios spiritus nequiores se, et intrantes habitant ibi, et sunt novissima hominis illius pejora prioribus: sic erit et generatioi huic pessimæ. Ex quo perspicuum est immandam idololatriæ spiritum de corde quondam populi Judaici, cum ei lex data est, recessisse et ambulasse eum diu per loca arida, corda videlicet gentilium infructuosa, atque in his securam sibi voluisse facere mansionem. Sed et inde in adventu Christi, cunctis in eum credentibus nationibus, expulsum, ad pristinam domum reversum, quam invenit Deo quidem vacuum, carnalibus vero legis observationibus ornatam, a Pharisæis traditionibus veluti mundatam. Et quia vidit eam sui habitatione dignissimam, septem alios nequiores se spiritus assumpsit; et cum his intima ipsius penetrans, novissima ejus pejora fecit prioribus. Majori quippe nunc domus illa plebis Judaicæ dæmonum numero possidetur, blasphemans in synagogis suis Christum, quam in Ægypto possessa fuerat ante legis notationem.*

XXI. Frustra igitur fautores Judæorum, nos con-

BALUZII

* *Saraceni vocantur.* Eusebius in Chronico: « Abraham ex ancilla Agar genuit Ismaelem: a quo Ismaelitarum gens, qui postea Agareni, deinde Saraceni dicti. » Et arbitratur D. Hieronymus Saracenos dictos a Sara uxore Abraham, sicut Agareni dicuntur ab Agar ancilla. Sed istud improbat Jos. Scaliger in Animadversionibus ad Chronicon Eusebii. Existimat enim potius esse deducendam verbi hujus originem a

tristantes, et illos laxificantes, patriarcharum causa honorandos eos putant, et Christianis dicere audent meliores; cum legamus etiam Agarenos, qui nunc corrupto vocabulo a Saraceni vocantur, Amalachitas quoque, et Madianitas, atque Afros, ex Abraham genus ducere, ideoque nec eos quisquam vel honorandos vel meliores Christianis debeat existimare. Non solum autem Judæi meliores nobis esse nequeunt, sed et his, quas supra enumeravimus, nationibus pejores inveniuntur: quia illæ quidem nec legem acceperunt, isti vero post datam sibi legem, post missos ad se prophetas, etiam Dei filium occiderunt. Si vero, juxta Apostolum, *non qui filii carnis, hi filii sunt Dei, sed qui filii promissionis, hi æstimantur in semine*; ergo Judæi, quantum a promisso Abraham semine, id est, Christo, existunt alieni, tantum et filiorum Dei gloria probantur indigni; nec Hierusalem cœlestem matrem sortiti sunt, sed Hierusalem terrestris et Agar ancillæ, quæ in servitutem generat, filii remanserunt.

XXII. Sed quid dicit Scriptura? *Ejice ancillam et filium ejus. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio libera.* Expulsus ergo est de paterna domo Judaicus populus, atque ab hæreditate filiorum Ecclesiæ, quæ per Christum libera effecta est, segregatus. Nam sicut Dominus ait, *servus non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. Omnis autem qui facit peccatum, servus est peccati*; nec potest a jugo servitutis istius absolvi, nisi per Dei filium meruerit liberari. Judæi igitur (qui, dicente Domino: *Si filius vos liberaverit, vere liberi eritis, ipsi quidem non credunt, se autem semen Abraham esse et nemini unquam servisse gloriantur*) non solum a libertate spiritus efficiuntur extranei, sed et carnalis servitutis inveniuntur obnoxii. Neque hoc solum; sed et filii perseverant diaboli; sicut et Dominus ostendit, dicens eis: *Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere.* An non patris sui desiderio quotidie satisfaciunt, contemnentes legem, spernentes prophetas, persequentes Ecclesiam, atque ipsum Dei filium blasphemantes? Cum hæc ergo ita se habeant, qua ratione servis Dei servi peccati, filiis liberæ filii ancillæ, hæredibus exhæredati, Dei filiis filii diaboli præferentur? Quos Dominus per Isaiam prophetam tanta a servis suis divisione sejungit, ut et nomen pristinum eos amisisset, et inter mortuos ostendat jam deputatos esse, his verbis: *Ecce servi mei comedent, et vos esurietis. Ecce servi mei bibent, et vos sitiētis. Ecce servi mei lætabuntur, et vos confundemini. Ecce servi mei clamabunt præ exultatione cordis, et vos ululabitis præ dolore cordis, et præ contritione spiritus ululabitis, et*

NOTÆ.

Sarak, quod Arabice sonat furaces: « Quales sunt, inquit, qui Turcis dicuntur Cosaki Tartari, quales Martolossi, quales Bandolieri in Pyrenæis. » Hieronymi tamen opinionem Scaligericæ præfert Innocentius Cironius in librum v Decretal., tit. 6. Genebrardus vero putat Saracenos potius dictos a Sara monte, quem olim ipsi incolebant.

dimittetis nomen vestrum in juramentum electis meis ; et interficiet te Dominus Deus tuus, et servos suos vocabit nomine alio ; in quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo amen ; et qui jurat in terra, jurabit in Domino amen. Nomine itaque pristino populus Judaicus spoliatus, et incredulitatis suæ gladio peremptus, electis Dei nomine alio vocatis, et Christiano vocabulo benedictis, atque in Christi sacramenta juratis, nec exæquari potest, nec corporali saltem victu sociari debet, quibus ne ipsa quidem servitutis appellatione meruit copulari.

XXIII. Si vero et hoc consideremus, quibus virtutibus tabernaculi Dei habitatio, et sancti montis ejus ascensio valeat comparari, non minimum inter eas virtus illa obtinet locum, qua vir justus ita dignus est conlaudari : *Ad nihil deductus est in conspectu ejus malignus ; timentes autem glorificat.* Fideles itaque et timentes Deum glorificandi sunt in omnibus atque honorandi. Populus autem ille qui totus est positus in maligno, quique Dei virtutem et Dei sapientiam non cognovit, ac per hoc in malignitatis et erroris vetustate remansit, pro nihilo in conspectu omnium credentium est habendus ; nec pecuniæ aut divitiarum suarum causa cuiquam honorandus ; sed ob earum potius cupiditatem lepra Naaman aspersus, ab omni fidelium populo per verum Eliseum aquis baptismatis expiato, ut vere sordidissimus atque immundissimus execrandus ; in super vero et anathema ei semper et ubique dicendum voce Apostoli, qui ait : *Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema maranatha.* Nam si is qui non amat Dei filium, anathema est ; ergo qui odit, qui persequitur, qui blasphemat, multo adhuc detestabilius anathematizandus est. Si quis porro amicitias libenter ipsius indulget, nec ferre illi impiæ societatis auxilium erubescit, merito et ipse audiet quod Josaphat rex per prophetam Domini increpatus audivit : *Impio præbes auxilium, et his qui oderunt Dominum amicitia jungeris, et idcirco iram Domini mereris.* Et quidem rex ille in cæteris omnibus justitiæ testimonium accepit ; sed in hoc solummodo offendit, Deique iram promeruit, quod impiis et Deum odientibus auxilium præbere et amicitias non exhorruerit copulare : quos utique non esse alios quam eos qui a domo David se ipsos exciderant, evidenter Scriptura designat ; sicut et hi impii, et inimici semper Dei filio Judæi, a veri David domo, quæ est Ecclesia, se ipso segregant, et a regno Christi abscisi, regnum expectant ac desiderant Antichristi, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui. Non solum autem ipsum, sed et istos qui voluerunt regnare super se, secundum Evangelii parabolam, accepto cælorum regno, regrediens jubebit interfici se presente.

XXIV. Erepti igitur de potestate tenebrarum Christiani, et translati in regnum filii charitatis Dei, nullatenus debemus eorum convictu et societate pollui, a quorum erroribus omni genere proba-

mur absoluti. Meminisse etenim nos oportet quomodo et propheta ille, qui de Juda missus fuerat in Bethel, ubi ab Jeroboam rege Samariæ vitulus aureus colebatur, a Deo prohibitus ne illic comederet vel biberet, etiam invitanti se regi responderit : *Si dederis mihi mediam partem domus tuæ, non manducabo panem, neque bibam aquam in loco isto.* Insuper et munera oblata sibi ab eodem rege suscipere recusavit. Verum quia postea seductus a pseudopropheta quodam, contra præceptum Domini in eodem loco comedit et bibit, Dei judicio leoni traditus, et ab eo interemptus occubuit. Nam quod in Veteri Testamento religiosi Judæi diligenter abstinerunt a cibo et potu infidelium, ubi illis præceptum sit a Domino non facile advertitur ; documenta tamen exstant de exemplis sanctorum, sicut de Daniele scriptum est : *Proposuit autem Daniel in corde suo ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potus ejus ; et rogavit eunuchorum præpositum, ne contaminaretur.* Concessumque est Danieli, Ananiæ, Azariæ, et Misaheli, cum cæteri pueri Israelitæ vescerentur cibo regio. Quæ observantia in tantum inolevit apud Judæos, ut tempore adventus Domini generalis esset omnium ; ita ut dicerent impii Judæi discipulis Domini : *Quare cum publicanis et peccatoribus manducatis et bibitis ?* et non solum hi, sed etiam infideles disceptarent adversus Petram, qui erant ex circumcissione, dicentes : *Quare introisti ad viros præputium habentes, et manducastis cum illis ?* Quibus reddita ratione subjunxit, respondisse sibi vocem de cælo secundo : *Quæ Deus mundavit, tu ne commune dixeris.* Ex quo tempore cepit declarari quod beatus Paulus scripsit : *Omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil mundum* (Tit. 1, 15). Quo testimonio licet plerique in contrarium utantur, id est, ut propter hoc putent sibi licitum infidelium sumere cibos, tamen nostram omnino confirmat observantiam, ut immundorum immundas noverimus esse mensas, quia inquinatæ sunt eorum et mens et conscientia. Quomodo autem immundæ non erunt mensæ, quorum maledicta sunt horrea et apothecæ ?

XXV. Sed quia ad maledictiones infidelibus Judæis a Deo impositas scribendo pervenimus, paulo diligentius a superioribus eas repetamus. Ait itaque Moyses omni populo Israelitico trans Jordanem in solitudine campestri : *En propono in conspectu vestro hodie benedictionem et maledictionem ; benedictionem, si obedieritis mandatis Domini ; maledictionem, si non audieritis mandata Dei vestri. Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram ad quam pergis habitandam, pones benedictionem super montem Garizim, maledictionem super montem Hebal, qui sunt trans Jordanem.* Quæ verba cum permagnificis sensibus plena sint, non ante potuerunt impleri, nisi Jordane transito, id est, baptismi sacramento corpore Christi tactis aquis Jordanicis dedicato. Garizim namque, qui interpretatur divisio, significat apostolicam plebem divisam ab infidelium synagoga,

sicut Paulus de se ipso ait : *Cum autem complacuit ei qui me segregavit de utero matris meae, ut revelaret filium suum in me, non acquievi carni et sanguini.* Hebal autem, qui interpretatur vorago vetus, significat carnalem et infidelem Synagogam, quæ non acquievit transire ad novitatem spiritus vivificantis, sed maluit remanere in vetustate litteræ occidentis. Ibiq̃ue eis perseverantibus, supervenit immensus fluvius maledictionum, juxta quod scriptum est : *Facti sunt principes Juda, quasi adsumentes terminum. Super eos effundam, quasi aquam, iram meam.* Et sicut omnes omnino promissiones et benedictiones requieverunt super apostolicam plebem, sic omnes comminationes et maledictiones confirmatæ sunt super synagogam Satanæ, ipso ordine rei quo Moyses prædixerat verbis dicens : *Maledictus eris in civitate, id est, Hierusalem; maledictus in agro mundi dispersus; maledictum horreum tuum.* Quod alia translatio sic dicit : *Maledictæ apothecæ tuæ, et omnes reliquæ tuæ, maledictus fructus ventris tui, et fructus terræ tuæ. Maledictus erit ingrediens, nascendo in hanc vitam; et maledictus egrediens (Deut. xxviii, 17, 18, 19), moriendo videlicet, de hac vita.* Et post multa : *Advena, inquit, qui tecum versatur in terra, id est, populus gentium, ascendet super te eritque sublimior, effectus videlicet filius patriarcharum, et socius radicis olivæ et pinguedinis factus. Tu autem descendes, et eris inferior, abscisus ab olea, et siceus in terra jacens, igni destinatus. Ipse erit in caput, et tu eris in caudam.* Et nunc veniunt quidam per se eos conantes levare in caput unde ceciderunt, quasi non debeant esse in caudam : quod utique semper erunt, donec plenitudo gentium introeat, et sic omnis Israel salvus fiat, omnis videlicet salvandus. Nam istorum qui nunc sunt infidelium augebit Dominus plagas, *plagas magnas et perseverantes, infirmitates pessimas et perpetuas* : quod alia translatio dicit, *plagas verissimas, et infirmitates veras.* Item ibi : *Et convertet in te omnes afflictiones Ægypti quas timuisti, et adhærebunt tibi. Insuper et universos languores, et plagas, quæ non sunt scriptæ in volumine legis hujus, inducet Dominus super te,*

A donec te conterat. Hoc profecto est quod supra de Evangelio posuimus : *Erunt novissima hominis illius, id est, ad quem spiritus immundus cum aliis septem se ipso nequioribus ingressus fuerit, pejora prioribus.*

XXVI. Et hæc quidem breviter diximus, ac de multis pauca libavimus; strictim scilicet volentes ostendere quantis benedictionum muneribus dignam præparaverit Deus apostolicam plebem, quantisque e contrario maledictionibus suis meritis repletam infidelem repulerit synagogam; quatenus et in electis impleretur quod prædictum fuerat; etenim benedictiones dabit qui legem dedit, benedicens eos videlicet juxta Apostolum *in omni benedictione spiritali in cælestibus in Christo.* Et illis qui nec Moysi litteris, nec verbis Christi crediderunt, ac per hoc justo Dei judicio reprobati sunt, illa maledictio superveniret, quæ ab ipso Moysse ita fuerat prænuntiata : *Maledictus omnis qui non permanserit in verbis legis hujus, ut faciat ea, nolens audire quod in ea scriptum est : Juxta te est verbum valde in ore tuo, et in corde tuo, ut facias illud.* Quod Apostolus sic exponit : *Hoc est verbum fidei quod prædicamus. Quoniam si confessus fueris in ore tuo Dominum Jesum, et credideris in corde tuo quod Deus eum suscitavit a mortuis, salvus eris. Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

XXVII. Breviter ergo ista a nobis perstricta sint. Nam et cedendum est majoribus, subtilioribus, ac facundioribus, quibus perfacile est altiora et occultiora hujus rei pandere : quod jam jamque fieri oportet, frigescente multorum charitate, abundante ubique iniquitate, incredulorum convalescente improbitate, Antichristi fallacia appropinquante. Atque utinam juberet religiosissimi Imperatoris industria alicui de suis ut colligeret omnia quæ a magistris Ecclesiarum in Scripturis sanctis de Antichristo intelligenda, vel exposita, vel signata sunt. Valeret profecto ad cautelam fidei, ad erectionem spei, ad roborandam et commendandam dulcedinem dilectionis Christi. Amen.

AGOBARDI EPISCOPI

AD PROCERES PALATII

CONSULTATIO ET SUPPLICATIO DE BAPTISMO JUDAICORUM MANCIPIORUM.

Reverendissimis ac beatissimis dominis et dominis ^D et Patribus sanctis, ^b Adalardo, Waleet ^c Helisacharo. BALUZII NOTÆ

^a *Consultatio.* In codice regio nullus titulus exstat in hoc loco. Sed in vetustissimo operum Agobardi elencho, qui descriptus est in initio voluminis, titulus istius libri sic legitur quemadmodum nos edidimus.

^b *Adalardo,* Corbeix veteris abbati, in diocesi Ambianensi. Filius fuit Bernardi, fratris Pippini regis, ut in ejus Vita narrat Paschasius Radbertus.

Unde et in aula Pippini educatus est, ut, præter alios, docet etiam Agobardus in cap. 2 libri De Dispensatione Rerum Ecclesiasticarum. Mortuo demum Pippino, Adalhardus inter intimos familiarium Caroli

^c *Helisacharo,* presbytero et abbati Centulensis monasterii,